

MUSIQA VA SAN'AT MAKTABLARIDA FORTEPIANO O'QITISH METODIKASINING O'ZIGA XOS XUSUSIYATLARI

Fattoxov Qahhor G'ofur o'g'li

O'zDK huzuridagi Botir Zokirov nomidagi Milliy estrada san'ati institute "Fortepiano ijrochiligi" kafedrasi o'qituvchisi

Annotatsiya: *Ushbu maqola fortepiano cholg'usini musiqa va san'at maktablarida o'qitish metodikasining o'ziga xos jihatlarini ilmiy tahlil qiladi. Fortepianoning tarixiy rivojlanishi, Italiyada vujudga kelishi va butun dunyo musiqasiga ta'siri, shuningdek, O'zbekistonda fortepiano musiqasi janrlarining shakllanishi va XX asrdagi rivojlanish jarayonlari ko'rib chiqilgan. Maqolada bolalarning ijodiy salohiyatini rivojlantirish, musiqiy faoliyat orqali estetik va badiiy didni shakllantirish, fortepiano ijrochiligiga xos texnik ko'nikmalarni bosqichma-bosqich egallash, shuningdek, pedagogik va ijtimoiy vazifalarni amalga oshirish metodikasi batafsil yoritilgan.*

Kalit so'zlar: *Fortepiano, musiqa ta'limi, metodika, ijodiy salohiyat, bolalar rivojlanishi, pedagogik tamoyillar, o'qitish, musiqiy ko'nikmalar, san'at maktabi, individual yondashuv.*

Аннотация: *В данной статье представлен научный анализ специфических аспектов методики преподавания фортепиано в музыкальных и художественных школах. Рассматривается историческое развитие фортепиано, его появление в Италии и влияние на мировую музыку, а также формирование жанров фортепианной музыки в Узбекистане и процессы их развития в XX веке. В статье подробно описывается методика развития творческого потенциала детей, формирования эстетического и художественного вкуса посредством музыкальной деятельности, постепенного освоения технических навыков, специфичных для фортепианного исполнения, а также реализации педагогических и социальных задач.*

Ключевые слова: *фортепиано, музыкальное образование, методология, творческий потенциал, развитие ребенка, педагогические принципы, обучение, музыкальные навыки, художественная школа, индивидуальный подход.*

Fortepiano musiqa madaniyati tarixida muhim o'rin tutuvchi klavishli cholg'uridan biri bo'lib, uning ilk shakllari va rivojlanish jarayoni Italiya bilan chambarchas bog'liqdir.

Aynan Italiya fortepianoning vujudga kelgan dastlabki vatani sifatida e'tirof etiladi, chunki ushbu mamlakatda XVIII asr boshlarida mazkur cholg'uning konstruktiv asoslari shakllanib, keyinchalik u Yevropa va butun dunyo musiqa amaliyotida keng tarqalgan. Italiyalik usta Bartolomeo Kristofori 1709 yilda klavesin tanasi va klavikordning klaviatura mexanizmini asos qilib olgan holda ushbu cholg'uni yaratgan.

Bartolomeo Kristofori tomonidan yaratilgan ushbu cholg'u "piano et forte" deb nomlangan bo'lib, mazkur atama italyan tilidan tarjima qilinganda "sokin va baland

ovozli” degan ma’noni anglatadi. “Grand Piano” atamasi birinchi marta 1777 yilda ishlatilgan.

Fortepiano musiqa amaliyoti va nazariyasida haqli ravishda “musiqa cholg’ulari qiroli” deb e’tirof etiladi. Bunga sabab bo’luvchi omillar ko’p bo’lib, ularning eng muhimlaridan biri cholg’uning nihoyatda keng tovush diapazoniga egaligidir. Fortepiano ovoz diapazoni orkestr tarkibidagi deyarli barcha cholg’u asboblarning registrlarini qamrab oladi.

Xususan, u fagot cholg’usining eng past tovushlaridan boshlab, pikkolo nayining eng yuqori tovushlarigacha bo’lgan akustik spektrni o’z ichiga oladi. 1732 yilda fortepiano uchun birinchi musiqa asari yozilgan. Bu Lodoviko Giustinining sonatasi edi. Shu bilan birga, ko’pchilik bastakorlar kompozitsiyalarni yozishda hali ham klavesinga e’tibor berishgan. V.A.Motsart va J.Gaydn birinchilardan bo’lib pianino uchun asarlar yaratdilar.

O’zbekistonda fortepiano musiqasi janrlarining shakllanishi hamda ularning XX asr davomida bosqichma-bosqich rivojlanishi o’zbek musiqa san’ati tarixiga oid ilmiy nashrlarda keng yoritilgan. Shuningdek, mazkur jarayonlar V. Golovkina, N. Yanov-Yanovskaya, T. G’afurbekov kabi taniqli musiqashunos olimlarning ilmiy tadqiqotlarida chuqur tahlil qilingan. Shiddat bilan o’zgarib borayotgan ijtimoiy-madaniy hayot sharoitida faqat ta’limgina har tomonlama rivojlangan shaxsning shakllanishiga asos va poydevor bo’lib xizmat qiladi.

Bolaning erta yosh davridan boshlab uning individual qobiliyatlari hamda ijodiy salohiyatini aniqlash, ushbu xususiyatlarni izchil rivojlantirish uchun zarur bo’lgan pedagogik va psixologik shart-sharoitlarni yaratish zamonaviy ta’lim tizimining muhim vazifalaridan biri hisoblanadi.

Shu bilan birga, mazkur jarayonni samarali amalga oshirish uchun bolaning intellektual, estetik va axloqiy rivojlanishini ta’minlovchi puxta ishlab chiqilgan ta’lim-tarbiya asoslarini shakllantirish va amaliyotga joriy etish ham zamonaviy ta’lim tizimi oldida turgan dolzarb vazifalar sirasiga kiradi.

Yuqoridagi vazifalarni amalga oshirishda muvaffaqiyatlarga erishishda maktabdan tashqari ta’lim salmoqli ahamiyat kasb etadi. Bolalar rivojlanishining asosiy yo’nalishlaridan biri bo’lib uni san’atga, shu jumladan musiqaga oshno qilish hisoblanadi.

«Fortepianoda chalish – barmoqlar harakati, fortepianada ijro etish esa qalb harakati”, odatda biz birinchisini eshitamiz degan edi A.Rubinshteyn [1]. Musiqa sadolari orqali atrof-muhitni idrok etish, ayniqsa erta yosh davrida, bolaning ijtimoiy me’yor va cheklovlar bilan hali to’liq chegaralanmagan ijodiy imkoniyatlarini yuzaga chiqarishga keng imkon yaratadi.

Musiqiy faoliyat jarayonida bola borliqni emotsional va obrazli tarzda anglaydi, bu esa uning estetik didi, badiiy tasavvurlari hamda umumiy madaniy dunyoqarashining shakllanishiga ijobiy ta’sir ko’rsatadi.

Fortepiano ijrochiligiga xos bo'lgan nozik va aniqlikni talab etuvchi texnik ko'nikmalarni bosqichma-bosqich egallash jarayoni, endigina cholg'u chalishni boshlagan yosh ijrochilar uchun ortiqcha jismoniy yoki ruhiy zo'riqishni talab etmaydi.

Aksincha, mazkur o'rganish jarayoni ko'pincha bolalar tomonidan yangi, qiziqarli va rivojlantiruvchi o'yin faoliyati sifatida qabul qilinadi. Natijada fortepiano mashg'ulotlari nafaqat ijrochilik mahoratini rivojlantiradi, balki bolaning motivatsiyasi, diqqat-e'tibori va ijodiy faolligini oshirishga ham xizmat qiladi.

Musiqqa cholg'ularini chalishni o'rgatish jarayonida bolada kattalar va o'zi ham sezmag'an boshqa qobiliyatlar va xususiyatlar ham namoyon bo'lishi mumkin.

Qo'shimcha ko'nikma va malakalarga ega bo'lgan bolalar o'z tengdoshlari orasida ajralib turadi hamda atrof-muhit tomonidan ularga nisbatan bildirilayotgan ijobiy e'tibor va e'tirofni sezish imkoniga ega bo'ladilar. Mazkur holat bolaning o'ziga bo'lgan ishonchini mustahkamlab, uning shaxsiy imkoniyatlarini anglashiga va ijtimoiy moslashuv jarayonining faollashuviga xizmat qiladi.

Natijada bunday bolalarda yangi yutuqlarga erishishga bo'lgan ichki ehtiyoj, o'z ustida ishlash va shaxsiy rivojlanishga intilish kuchayadi. Shuningdek, hayot faoliyati davomida uchraydigan turli qiyinchilik va to'siqlarni yengib o'tish uchun zarur bo'lgan psixologik barqarorlik hamda qo'shimcha motivatsiya shakllanadi, bu esa ularning kelajakdagi muvaffaqiyatli ijtimoiy va kasbiy faoliyatiga mustahkam zamin yaratadi.

I. Ijtimoiy:

- 1) bolaning ijodiy qobiliyatlarini namoyon etish;
- 2) Ota-onalar va pedagoglar bilan birgalikda bolaning ijodiy salohiyatini yuzaga chiqaradigan va rivojlantirishga imkon beruvchi yo'nalishlarni aniqlash;
- 3) bolaning ijtimoiy moslashuvi, shu jumladan unda atrofida qilish qabul qilish va o'z manfaatlarini erkin amalga oshirish imkonini beradigan ma'naviy axloqiy tamoyillarni shakllantirish;
- 4) O'smirlar organizmida psixofiziologik jarayonlar davomida yuzaga keladigan o'zgarishlar sharoitida, ularning shaxsiy qiziqish va istaklariga asoslangan faoliyat bilan bandligini ta'minlash.
- 5) klassik va zamonaviy musiqiy asarlarni audio va video yordamida eshitish, tinglash orqali mustaqil ta'lim olish ko'nikmalarini rivojlantirish.

II. Pedagogik:

- 1) Bolaning ijodiy salohiyatini va individual qobiliyatlarini shakllantirish hamda rivojlantirish;
- 2) fortepiano cholg'usida chalish ko'nikmaklariga o'rgatish, ijro mahorati texnikasini hosil qilish;
- 3) bolaning darsga tayyorgarlik hamda mustaqil ta'lim jarayonidagi mehnat intizomini shakllantirish;
- 4) Bola musiqiy asarlarni ijro etish jarayonida aniqlik, fidoyilik va nozik texnikani egallash, shuningdek, ijrochilikda professionallikni rivojlantirish imkoniyatiga ega bo'ladi. Shu bilan birga, u badiiy ifoda, improvizatsiya va assotsiativ tafakkur kabi ijodiy

fazilatlarni shakllantiradi, shuningdek, o'z ishiga va boshqalar tomonidan qadrlanadigan mehnatga nisbatan mas'uliyat tuyg'usini rivojlantiradi.

Ushbu tadqiqot vazifalarini samarali amalga oshirish maqsadida qo'llaniladigan o'qitishning umumiy didaktik tamoyillari quyidagilardan iborat:

1. Oddiydan murakkabga o'tishda bosqichma-bosqichlik va izchillikni ta'minlash;
2. Qo'shimcha ta'lim muassasasiga qabul qilinayotgan bolalarning tabiiy qobiliyatlari, o'quv faoliyati, mehnat faoliyati va musiqiy tayyorgarlik darajasi asosida ularga individual yondashuvni va farqlashni qo'llash.

3. Talaba va o'qituvchi o'rtasidagi o'zaro hurmat va tushunish darajasida muloqotni ta'minlash, muloqotning demokratik uslubini o'zlashtirish, talabalar tashabbuslarini qabul qilish;

4. Qo'shimcha ta'lim shakllarini faol jalb etish: musiqiy asarlarni ijro etish, shuningdek, kontsertlar, ochiq darslar va boshqa madaniy tadbirlarda ishtirok etish.

Xulosa qilib aytganda Fortepiano o'qitish metodikasi bolalarning ijodiy va texnik salohiyatini rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Fortepiano ijrochiligi nafaqat texnik ko'nikmalarni shakllantiradi, balki bolalarning estetik didi, badiiy tasavvurlari va umumiy madaniy dunyoqarashini rivojlantiradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. Абдуллаев К.Ф., Умарова М.Ё. Педагогические особенности урока пения в начальной школе// -2023. – Т. 4. -№. 2. – С. 66-69

2. Karimov, A. (2023). FORTEPIANO CHOLG'U SINFIDA ISHLASHNING USLUBIY ASOSLARI. Евразийский журнал технологий и инноваций, 1(5 Part2), 184-187.

3. Арзиматова З.Б. Фортепиано таълимнинг мазмуни ва моҳияти//Oriental Art and Culture. 2022.№1.

4. Buxtehude, B. B. (1785). Fortepiano Tarixi va Uning Ijrochiligi. Berlin: Musiqqa nashriyoti.

5. Deyvis, M. H. (2010). Fortepiano Ijrochiligi: Nazariya va Amaliyot. London: Oxford University Press.